

КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ НА ТЕРИТОРІАЛЬНОМУ РІВНІ: ДОСВІД ТРОСТЯНЕЦЬКОЇ ОТГ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ігор Анатолійович МЕДВЕДЕВ,

канд. держ. упр., доц.,
КЗ ТМР “Музейно-виставковий центр
“Тростянецький”, м. Тростянець,
Сумська обл., Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9534-0080>

CULTURAL AND HISTORICAL AT THE TERRITORIAL LEVEL: THE EXPERIENCE OF THE TROSTYANETS OF THE SUMY REGION

In the work, the author raises the question of the positive influence of the cultural and local history environment in the conditions of war at the territorial level. Ways of real positive influence on the environment of culture and local lore are proposed using the example of a specific territorial community. As an example, the concrete experience of countering the occupiers of the employees of cultural institutions of local history in the city of Trostyanets, Sumy region is cited.

Культурно-краєзнавче середовище це складова національної культури [1, с. 19]. За час повномасштабного вторгнення увесь світ усвідомив, що збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини важливе для безпеки України. Працівники галузі культури, краєзнавці, історики, люди чия діяльність пов'язана із гуманітарної сфери усвідомили, що проблеми з якими доводиться стикатися під час військових дій мають глобальний та довготривалий характер. Слід зазначити, що з позиції публічного управління та менеджменту культури та краєзнавства, проблема негативного або ж позитивного впливу війни в українській науковій літературі не досліджувалася. В вітчизняній (власне українській) науці над проблемою публічного управління культурно-краєзнавчим середовищем з позиції теоретичних та методологічних аспектів системного аналізу в управлінні галуззю культури та інформаційної політики займалися такі вчені як: В. Бугрій, О. Михайличенко, В. Орлов, А. Сбруєва. Над проблемами розвитку управлінні галузями культури та інформаційної політики працювали такі представники історичної, педагогічної, філософської та управлінської думки як: М. Євтух, О. Бугачук, О. Горпинич, Г. Ніколаї, С. Моцак та ін. Наукові погляди, вище згаданих дослідників змістовно висвітлюють основні принципи та закономірності, за якими здійснюється системне управління історико-краєзнавчим аспектом створення культурного середовища у мирний час, але їх дослідження не стосувалися проблем, з якими стикається службовець, педагог, творчий працівник у військовий час [2, с.33]. Деякі аспекти використання краєзнавчих матеріалів у формуванні культурного середовища й інформаційної політики в своїх наукових працях розглядали В. Михтуненко, С. Поляруш, С. Пятаченко. Завданням роботи є з'ясувати змістовні характеристики негативного впливу війни на галузі культури та освіти в Україні та територіальному рівні, та визначити механізми та інструменти протидії елементам цього негативного впливу війни на те-

риторіальному рівні. Разом з тим, більшість представників науки публічного управління, не усвідомлювали, що гібридна війна з боку російського агресора триває декілька десятиліть. Одним з напрямків цієї війни є напрямок культурний, ідеологічний, освітній. Опоненти будуть підкреслювати, що негативні впливи на культуру та інформаційну політику України з боку російського агресора слід вимірювати століттями. Напрямки негативних впливів відчувалися на національному, регіональному й місцевому рівнях. Нас з позиції державного управління протидії цим негативним впливам цікавить на даним момент галузь культури та інформаційної політики. Найбільш міцний та масштабний вплив на регіональному рівні відчувався на території Автономної республіки Крим. Агресор не тільки мав у місті Севастополь потужну військову базу, але й десятиліттями впроваджував на території Автономної республіки свою загарбницьку культурну та інформаційну політику. На тлі того, що Україна не могла повною мірою реалізувати в Криму інформаційну, культурну, освітню та іншу безпеку агресор активно використовував елементи гібридної війни. Роздача російських документів, активізація експансії російськомовної освіти, культури були тими інструментами, за допомогою яких підривалася інформаційна та культурна безпека Української держави. Так на 2011 рік в Автономній республіці Крим закладів освіти українською мовою майже не було. Чисельність таких закладів в дошкільній, середній, професійно-технічній та вищій освіти рахувалася на одиниці. Завдяки агентам впливу агресора, які були й серед чиновників від державного управління так і серед депутатів рад всіх рівнів не були задіяні механізми національної безпеки держави, регіонів, територій, кожного конкретного громадянина окремо. Засилля російськомовного культурного продукту (фільмів, книжок, підручників) було десятиліття нормою й базувалося на недостатній фінансовій спроможності української влади на всіх рівнях. Лобі для російської освіти та культури створювалося на інституціональному рівні. Системно впливати та нищити українську освіту та культуру на рівні областей та районів вважалося нормою. Апарат державної служби, який формувався за партійною або ж традиційною позицією зберігався не тільки до 2014 року. Агенти впливу агресора ще й досі мають силу й займають місця в апаратах публічної влади. Не менш важливим стає сьогодні освітня, культурна та інформаційна робота, що лежить у площині політики держави в галузі релігії. Україна, як демократична, конституційна держава забезпечувала свій рух в Європу як країна багатонаціональна, та країна що реалізує на всіх рівнях свободу віри та совісті. Агресор веде проти України війну на знищення. Коли військовими цілями стають об'єкти освіти (дитячі садки, школи, виші), об'єкти культури такі як музеї в Сковородинівці та Куп'янську, то слід вважати, що ворог вбачає важливим для себе руйнувати культурну спадщину та освітню мережу [3, с.19]. Отож, державним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування слід звернути увагу на посилену безпеку не тільки об'єктів критичної інфраструктури, а й об'єктів матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, освіти всіх рівнів. Слід зазначити, що в межах пропаганди української мови, освіти, культури, слова, історії та мистецтвознавства державою робилось досить мало. Недосконале, недолуге державне управління культурою та освітою, перш за все й призвело до вдалої експансії в Луганській та Донецькій областях. Більше того, негатив-

ний вплив російських агентів впливу відчувається й сьогодні. У Верховній Раді він, наприклад, мінімізований завдяки проголошенню проросійських парламентських партій поза законом. Але на рівні регіонів та територій серед представників освіти та науки, культури та інформаційної політики знаходяться зрадники, й ті хто продовжує віддавати злочинські накази та розпорядження. Доходить до того, що управління культури у військовий час надсилають на рівень територіальних громад по лінії управлінь культури та інформаційної політики маркувати пам'ятки архітектури та інфраструктурні об'єкти для того, щоб їх розпізнавали дрони-розвідники. І коли на рівні територій відбувається усвідомлене розуміння, того що і на сьогодні в нашому середовищі є зрадники, то агенти впливу активність таких чиновників на деякий час мінімізується й перетворюється на тихий саботаж. Перемогти у війні гібридній, інформаційній, повномасштабній можна лише за умов активного використання ресурсів. Освітні, культурні та мистецькі ресурси народу України то один із інструментів забезпечення безпеки держави. Нематеріальна та матеріальна культурна спадщина то ресурс для інформування, ідеології, едукації та друкації. Звичайно, є загальнонаціональні символи та постаті в освітньому та культурному середовищі України. Серед загальнонаціонального культурного надбання, наприклад, можна назвати таких постатей як Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Іван Франко, Михайло Грушевський, Тарас Шевченко, Леся Українка, Григорій Сковорода, Володимир Вернадський. Ці постаті не тільки частина культурної та інформаційної політики та освіти, а й частина монетарної політики України. Отож, освіта та культура як галузі державотворення можуть розглядатися з позиції державного управління у розвитку наступних механізмів: ідеологічного; інформаційного; економічного; фінансового; розпорядчо-правового та ін. Унікальний досвід розробки організаційного механізму публічного управління галуззю освіти та культури на територіальному рівні розроблено в м. Тростянець Охтирського району Сумської області. Експериментальним майданчиком для впровадження та реалізацією цього механізму стала вся територія Тростянецької ОТГ. Місто Тростянець Сумської області було окуповане російським агресором 24.02.2022 року [3, с.116-129]. З перших днів окупації керівники галузі освіти та культури та відповідальні особи почали працювати над питаннями зберігання та евакуації культурних цінностей, забезпечення людей хлібом. Частина працівників, у перші дні окупації працювала дистанційно. Це стосується наукових співробітників, екскурсоводів та ін. Такий режим підтримувався в м. Тростянець Сумської області до 08.03.2023 року, до тих пір, поки здійснювати будь-який контроль за закладами освіти та культури стало неможливо, й потрібно було, або ж за допомогою гуманітарних коридорів покидати місто, або ж виходити на контрольовані ЗСУ території, або ж здійснювати свою діяльність у підпіллі. Разом з тим, працівники Комунального закладу Тростянецької міської ради "Музейно-виставковий центр "Тростянецький" та навчальних закладів в м. Тростянець намагалися підтримувати зв'язок не тільки один з одним, а й представниками органів місцевого самоврядування, командирами територіальної оборони, органами публічної влади на рівні області та столиці. Робота була зосереджена на спостереженні за станом об'єктів культурної спадщини, закладами освіти, їх станом. Також праці-

вники закладів освіти та культури Тростянецької ОТГ передавали інформацію про переміщення ворожої техніки по території Тростянецьчини, з метою її знищення. Місто Тростянець Сумської області було звільнене від російських окупантів 25.03.2023 року. Відразу ж, ті працівники Музейно-виставкового центру “Тростянецький”, які мали змогу прибути на робочі місця почали роботу по перевірці наявності культурних цінностей (фондів). В результаті першого обстеження було виявлено, що окупантами в Музейно-виставковому центрі “Тростянецький” було викрадено майже всю наявну комп’ютерну техніку, пошкоджено унікальні шоколадні скульптури з експозиції “Музей шоколаду та кави” (“Шоколадна корона”, “Лебідь з молочного шоколаду”). Постраждали від мінометних обстрілів будівлі та деякі унікальні експонати Музейно-виставкового центру “Тростянецький”. Так у кімнаті-музеї Леопольда Єгоровича Кеніга була від вибуху пошкоджена унікальна антикварна шафа другої половини XVIII століття, та стілець того ж часу. Від артобстрілів постраждала й сама будівля Садиби Леопольда Єгоровича Кеніга. Краєзнавча експозиція Музейно-виставкового центру “Тростянецький” на момент повномасштабного російського вторгнення була демонтована та перенесена у сховище та безпечні місця зберігання. Але, нажаль, втрачені назавжди унікальні антикварні двері північно-східного флігеля Садиби Леопольда Єгоровича Кеніга та вікна в тій же частині музею. Вікна було відновлено влітку 2022 р. Роботи по реставрації дверей було припинено, бо здійснити таку роботу виявилось неможливим. Отож було вирішено зробити сучасну копію цих дверей. Протягом місяця окупанти знаходилися на території Музейно-виставкового центру “Тростянецький”. Колектив Музейно-виставкового центру “Тростянецький” у 2022-2023 роках здійснив ряд організаційних та ресурсних заходів по забезпеченню власної діяльності. Під час окупації (лютий-березень 2022 року) на території Музейно-виставкового центру “Тростянецькою” (будівля Круглого двору) російські окупанти розмістили десятки одиниць військової техніки. В опалювальному приміщенні Музейно-виставкового центру “Тростянецький” розмістилися снайпери. Завданням загарбників було контролювати центр міста “Тростянець”. Вони у цьому місці відчували себе у відносній безпеці, бо були переконані, що ЗСУ не будуть відкривати вогонь по пам’ятці матеріальної культури національного значення. Деякі працівники Музейно-виставкового центру “Тростянецький” вдавалися до нетрадиційних методів зберігання цінностей. життєздатність організації. Для Тростянецької ОТГ освіта, культура, музейна справа та фестивальна діяльність є місто-утворюючими напрямками роботи. Однією з перших урядових делегацій, що відвідали м. Тростянець після окупації була команда під керівництвом міністра культури та інформаційної політики України Олександра Ткаченко. Візиту міністра передувала ресурсна робота по матеріальній та інформаційній підтримці Музейно-виставкового центру “Тростянецький”. Заклад отримав від благодійних організацій України інструменти, матеріали, пакувальне спорядження оргтехніку, що дало змогу почати відновлювальні роботи в закладі ще у травні 2022 року. Тростянецька міська рада, яку вже 15 років очолює Юрій Анатолійович Бова, активно позитивно впливала на процес організації відповідних робіт не тільки в Музейно-виставковому центрі “Тростянецький” а й на території музейно-меморіального комплексу в селі Боголюбове. До цієї роботи були залучені ко-

мунальні заклади Тростянецької ОТГ, та громадськість м. Тростянець Так, наприклад, була організована низка толок. В травні 2022 року розпочалася робота по документуванню злочинів та пошкоджень, які вчинили окупанти. Були розпочаті роботи по консервуванню в зруйнованій, краєзнавчій частині закладу. Комунальники м. Тростянець розчистили завали, а працівниками ДБР провели відповідні слідчі дії. За висновками слідчих Державного бюро розслідувань, сума завданих пошкоджень сягає 5 мільйонів гривень. Напрямками подальших розвідок стосовно впливу війни на галузі освіти, культури в Україні на територіальному рівні в подальшому можна розглядати з декількох відходів. Ми в своїй роботі зупинилися на загальному підході. Разом з тим, потребують визначення шляхи реалізації інших підходів: функціонального, суб'єктно-об'єктного, ресурсного - зокрема.

Список використаних джерел:

1. Бова Ю. А., Медведєв І. А. Організаційні заходи по розвитку музейної справи (на прикладі Тростянецької ОТГ Сумської області) / Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації: матеріали IV Міжнародної наукової конференції (Суми, 28-29 листопада 2019 року) у 2 частинах. Частина 2. - Суми. ФОП Цьома С. П. 2019. -С. 19-24.
2. Белявцева С. С., Медведєв І. А. Публічне управління галуззю культури (на прикладі Тростянецької ОТГ Сумської області). // Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет конференції молодих дослідників "Інновації в науці: сучасний вимір". Суми. Сумський ОІППО. 2021 р. С. 33-37.
3. Медведєв Ігор. Григорій Сковорода: стежки, візії та творчість як складові освітньо-наукової діяльності музею (на прикладі музейно-меморіального комплексу в с. Боголюбове Тростянецької ОТГ. / Сумщина: від минулого до сьогодення: матеріали історико-краєзнавчої конференції закладів професійної (професійно-технічної) освіти. (Суми, 26 листопада 2022 року). ред. колегія: Г. І. Докторович, О. П. Смоленко. / за наук. ред. С. І. Моцак. – Суми. С. 57-62